

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-358-31>

УДК 338.43:631.11:658.152:336

JEL classification: Q14, G32, O16, M21

ТОРГАН Руслан

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького

<https://orcid.org/0009-0001-9224-025X>

e-mail: ruslan_torgan1985@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ РОЗВИТКУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ¹

У статті досліджено теоретико-методологічні засади управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств в умовах сучасних макроекономічних викликів, нестабільності та воєнного стану. Обґрунтовано стратегічне значення матеріально-технічної бази для забезпечення ефективності виробничо-господарської діяльності, конкурентоспроможності аграрних підприємств та сталого розвитку сільських територій. Розкрито особливості формування і відтворення матеріально-технічної бази з урахуванням сезонності виробництва, залежності від природно-кліматичних умов, територіальної розосередженості ресурсів, необхідності сервісного обслуговування та впливу науково-технічного прогресу. Систематизовано основні джерела фінансово-економічного забезпечення її розвитку та обґрунтовано необхідність їх диверсифікації. Запропоновано концептуальні засади управління розвитком матеріально-технічної бази, що передбачають інноваційну модернізацію, цифровізацію виробничих процесів, ресурсозбереження, розвиток переробних потужностей, оптимізацію логістичних потоків, удосконалення сервісного обслуговування та підвищення ролі інтелектуально-кадрової складової. Визначено стратегічні, тактичні та оперативні цілі управління фінансово-економічним забезпеченням матеріально-технічної бази аграрних підприємств. Обґрунтовано критерії ефективності такого управління, серед яких повнота фінансового забезпечення, оперативність прийняття рішень, збалансованість джерел фінансування, економічна обґрунтованість витрат, ресурсозбереження, адаптивність, прозорість і гнучкість управлінської системи.

Ключові слова: матеріально-технічна база, аграрні підприємства, фінансово-економічне забезпечення, управління, інноваційна модернізація, фінансові ресурси, інвестиції, цифровізація, ресурсозбереження, стратегічне управління, технологічна конкурентоспроможність, аграрне виробництво.

TORGAN Ruslan

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies of Lviv

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF MANAGING THE FINANCIAL AND ECONOMIC SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF THE MATERIAL AND TECHNICAL BASE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article examines the theoretical and methodological foundations of managing the financial and economic support for the development of the material and technical base of agricultural enterprises under current macroeconomic challenges, instability, and martial law. The strategic importance of the material and technical base for ensuring the efficiency of production and economic activities, the competitiveness of agricultural enterprises, and the sustainable development of rural areas is substantiated. The specific features of the formation and reproduction of the material and technical base are revealed, taking into account the seasonality of production, dependence on natural and climatic conditions, the territorial dispersion of resources, the need for maintenance services, and the impact of scientific and technological progress. The main sources of financial and economic support for its development are systematized, and the need for their diversification is substantiated. Conceptual principles for managing the development of the material and technical base are proposed, including innovative modernization, digitalization of production processes, resource conservation, development of processing capacities, optimization of logistics flows, improvement of maintenance services, and strengthening the role of the intellectual and human-resource component. Strategic, tactical, and operational objectives of managing the financial and economic support of the material and technical base of agricultural enterprises are identified. Criteria for the effectiveness of such management are substantiated, including the completeness of financial support, timeliness of decision-making, balance of funding sources, economic justification of expenditures, resource conservation, adaptability, transparency, and flexibility of the management system.

Keywords: material and technical base, agricultural enterprises, financial and economic support, management, innovative modernization, financial resources, investments, digitalization, resource conservation, strategic management, technological competitiveness, agricultural production.

Стаття надійшла до редакції / Received 27.08.2026

Прийнята до друку / Accepted 14.10.2026

Опубліковано / Published 29.10.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© ТОРГАН Руслан

¹ Виконано у межах виконання НДР «Інноватизація економіки та сталий розвиток територій» (номер державної реєстрації 0126U004210)

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сільськогосподарські підприємства відіграють стратегічно важливу роль в процесах забезпечення продовольчої безпеки держави, формування зайнятості на сільських територіях України, масштабування валютних надходжень у країну від експорту продукції. Ефективність господарювання та результати розвитку вітчизняних сільськогосподарських підприємств мають суттєве геополітичне значення, адже Україна є стратегічним суб'єктом постачання продовольства на світовий аграрний ринок, що формує передумови для мінімізації ризиків виникнення його дефіциту та настання голоду в країнах, що ресурсно неспроможні забезпечити себе сільськогосподарською продукцією власними виробничо-господарськими потужностями. Сучасний стан та динаміка розвитку аграрного сектору економіки України визначаються складними трансформаційними процесами, посиленими глобальними викликами, макроекономічною нестабільністю та геополітичною турбулентністю. Агропромисловий комплекс залишається ключовим драйвером національної економіки, гарантом продовольчої безпеки держави та вагомим джерелом валютних надходжень. Проте забезпечення його сталого зростання та підвищення міжнародної конкурентоспроможності стримується системною кризою матеріально-технічного забезпечення суб'єктів агробізнесу.

Значна частина матеріально-технічної бази (МТБ) вітчизняних сільськогосподарських підприємств характеризується високим рівнем фізичного та морального зносу, низьким ступенем інноваційності та високою енергоємністю. Додатковим деструктивним чинником стали наслідки повномасштабних бойових дій, що призвели до фізичного знищення, пошкодження чи втрати значної кількості техніки, обладнання, виробничої інфраструктури та елементів МТБ на значній території України.

За цих умов традиційні підходи до формування та оновлення МТБ виявляються неефективними. Виникає гостра потреба у переосмисленні теоретико-методологічних засад управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку МТБ. Мова йде про необхідність формування гнучкого, адаптивного та багатоджерельного механізму акумулювання, розподілу та ефективного використання фінансових ресурсів, що дозволить аграрним підприємствам не лише відновити втрачений потенціал, а й здійснити якісний технологічний стрибок — перейти до концепції «Агро 4.0», точного землеробства та ресурсозберігаючих технологій.

Зазначена проблематика має безпосередній зв'язок із виконанні державних стратегічних завдань та напрямів економічної політики України. Зокрема, вона корелює з:

- *Стратегією розвитку аграрного сектору економіки* в частині модернізації матеріально-технічного потенціалу, підвищення продуктивності праці та енергоефективності агровиробництва;
- *Національними пріоритетами повоєнної відбудови та відновлення економіки України*, що передбачають реструктуризацію та технологічне переоснащення критичних галузей реального сектору;
- *Стратегічним курсом на євроінтеграцію*, який вимагає гармонізації вітчизняних стандартів виробництва з вимогами Європейського зеленого курсу (European Green Deal), що неможливо без оновлення МТБ на екологічно безпечних та ресурсозберігаючих засадах;
- *Завданнями забезпечення національної та міжнародної продовольчої безпеки*.

В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів агропідприємств, звуження традиційних каналів банківського кредитування та високого рівня ризикованості господарювання, поглиблення теоретичних підходів та розробка прикладних методологічних інструментів управління фінансово-економічним забезпеченням МТБ є фундаментальним науково-практичним завданням. Розв'язання цієї проблеми сприятиме обґрунтуванню дієвих управлінських рішень, спрямованих на залучення інвестицій, ефективне використання фінансових інструментів (лізинг, грантові програми, державне часткове компенсаційне субсидування) та оптимізацію структури капіталу аграрних суб'єктів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств є складовою частиною виробничого процесу, що передбачає використання кадровим персоналом матеріально-технічних засобів і природних ресурсів. Розвиток і використання матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств є важливою складовою організації виробництва сільськогосподарської продукції, адже вона є сполучною ланкою в системі використання сільськогосподарських угідь у процесі господарювання. Власне інноваційність, адекватність і структура матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств визначає стратегічні параметри ефективності їх виробничо-господарської діяльності. Функціональна структура матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств агрегується з наявних енергетичних ресурсів, засобів і предметів праці, технологій, інформаційних даних тощо [5, с. 21, 23].

Роль матеріально-технічної бази є стратегічно важливою в становленні засад раціонального природокористування, адже аграрне виробництво безпосередньо передбачає використання потужностей екосистем сільських територій. З огляду на це, матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств посідає визначальне місце в процесах збереження та відновлення природних потужностей екосистем сільських територій в контексті сталого розвитку їх економічної, соціальної та екологічної компоненти. В. Андрійчук зазначає, що матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств є багатогранною, має

натурально-речовинний і вартісний склад. За своїм натурально-речовинним складом вона агрегує кошти та предмети праці (працівники, машини, устаткування та інші технічні ресурси, виробничі та культурно-побутові споруди, продуктивна худоба, багаторічні насадження та інше). Важливим аспектом матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств є те, що її використання передбачає залучення природних ресурсів [3]. На думку Т. Примака, під матеріально-технічною базою підприємства слід розуміти сукупність необхідних для виробничого процесу засобів виробництва (устаткування, прилади, транспортні засоби, обладнання тощо). У цьому контексті матеріально-технічна база агрегується з таких структурних елементів, як рухомий склад, під'їзні шляхи та виробничо-технічна база [11, с. 24].

Очевидно, що параметри ефективності розвитку сільськогосподарських підприємств визначаються не лише рівнем їх матеріально-технічного забезпечення (кількість одиниць техніки, засобів праці, їх якість, продуктивність, відповідність світовим вимогам до економічних характеристик довкілля й безпеки), але й рівнем інноваційно-технологічної модернізації виробничо-господарських процесів. Тобто наскільки ефективно та своєчасно наявна матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств може задовольнити потреби виробничо-господарського процесу [6, с. 2].

Матеріально-технічна база є основою діяльності сільськогосподарського підприємства. Саме від рівня забезпеченості основними, оборотними засобами та іншими ресурсами залежить не лише безперервність виробничого процесу, а й витрати та показники ефективності господарської діяльності підприємства в цілому. Матеріально-технічна база включає засоби і предмети праці, природні ресурси. Всі складові матеріально-технічної бази сільськогосподарського підприємства об'єднуються в технологічні процеси за допомогою певних форм організації виробництва, менеджменту та інформаційного забезпечення [13, с. 236].

Процес відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарського підприємства передбачає безперервне відновлення всіх її складових елементів. Цей процес базується на одержанні коштів для придбання нових технічних засобів, а також послуг на підтримку складових у якісному робочому стані. Ними можуть бути прибуток, амортизація, інвестиції, державна підтримка у формі дотацій, субсидій, пільгових кредитів тощо [7, с. 34].

У сучасних дослідженнях розвиток матеріально-технічної бази аграрних підприємств розглядають у зв'язку з формуванням фінансових ресурсів, інвестиційними рішеннями, технічною модернізацією та результативністю господарювання. Для управління цими процесами важливо оцінювати не лише обсяг доступних коштів, а й джерела їх надходження, строки залучення та ефективність використання.

О. Боднар і А. Семенюк досліджують особливості формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. Автори наголошують на необхідності узгоджувати надходження коштів із потребами виробничої діяльності та використовувати оцінку фінансової забезпеченості для стратегічного планування. Цей підхід становить основу для визначення можливостей підприємства фінансувати оновлення основних засобів. [4]

В. Лункін пропонує розглядати ресурсний потенціал агропідприємства як інтегровану систему матеріальних, фінансових, трудових, інноваційних та організаційних ресурсів. Такий погляд розширює методологію дослідження матеріально-технічної бази: придбання техніки саме по собі не гарантує розвитку, якщо підприємство не має персоналу, знань і організаційних можливостей для її ефективного використання. Останнє положення є висновком із запропонованого автором системного підходу. [8]

Безпосередньо питання модернізації технічної бази висвітлюють І. Свиноус, Б. Хахула та Н. Свиноус. [12] Дослідники застосовують системний підхід, статистичний аналіз, групування підприємств за розміром і порівняння інвестиційних процесів. Серед перешкод для капіталовкладень вони визначають нестачу власних фінансових ресурсів і недосконалість інституційного середовища; серед напрямів підтримки модернізації — державні механізми та залучення інвестицій.

Інвестиційну складову фінансово-економічного забезпечення розкриває В. Яремчук. [14] У праці обґрунтовано потребу в системному аналізі інвестиційних процесів та поліпшенні умов залучення капіталу в аграрне виробництво. Для теми розвитку матеріально-технічної бази це означає, що рішення підприємства про оновлення активів залежать також від ширшого інвестиційного середовища.

Ю. Негода та Д. Конохов [9] досліджують фінансове забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств України. Автори аналізують динаміку капітальних інвестицій за 2020–2024 роки, структуру джерел їх фінансування та бар'єри інвестиційної активності. Їхній підхід корисний для оцінювання того, наскільки підприємства можуть забезпечити оновлення матеріально-технічної бази власними й залученими коштами.

В. Нечитайло зосереджується на фермерських господарствах в умовах війни. У дослідженні оцінено роль власних коштів у фінансуванні капітальних інвестицій, зміни основного й оборотного капіталу та програми підтримки аграріїв. Праця показує важливість врахування розміру й фінансових можливостей господарства при виборі джерел технічного оновлення. [10]

Організаційні форми залучення інвестицій розглядає О. Джангіров. [2] У запропонованій ним моделі кластерного розвитку поєднуються кошти учасників, банківське кредитування, приватні інвестиції, бюджетне фінансування та міжнародна технічна допомога. Ця праця дає підстави досліджувати спільні інвестиційні

проекти як один із можливих механізмів розвитку виробничої бази аграрних підприємств.

В. Бойко, М. Лизак, Т. Васильців, Р. Лупак і С. Огінок [1] пропонують методику оцінювання фінансово-економічної результативності аграрних підприємств із застосуванням аналізу головних компонент. Автори апробували її на 13 підприємствах Львівської області та визначили напрями поліпшення управління витратами, бюджетуванням і фінансовими ресурсами. Для досліджуваної теми ця праця важлива тим, що дає методичну основу для оцінювання економічних результатів управлінських рішень, зокрема інвестиційних.

Розглянуті праці окремо висвітлюють формування ресурсів, інвестиційне забезпечення, технічну модернізацію та оцінювання результативності. На їх основі доцільно розробити цілісний підхід до управління розвитком матеріально-технічної бази: від оцінювання її стану й визначення інвестиційних потреб — через вибір джерел і строків фінансування — до контролю використання коштів та оцінювання результатів оновлення.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Попри вагомий науковий доробок у сфері аграрної економіки та фінансового менеджменту, доречно відмітити відсутність цілісного теоретико-методологічного підходу до управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств, який інтегрував би інноваційні, ресурсні, інституційні та безпекові складові в єдину адаптивну систему управління. Більшість наявних досліджень стосується окремих аспектів зазначеної проблематики – оцінки стану основних засобів, залучення банківського кредитування, лізингових операцій, державної підтримки або впровадження окремих технологій точного землеробства.

Водночас недостатньо обґрунтованими залишаються питання формування комплексної концепції управління фінансово-економічним забезпеченням МТБ агропідприємств в умовах підвищеного ризику та макроекономічної турбулентності. Зокрема, потребують подальшого поглиблення теоретико-прикладні засади диверсифікації джерел фінансування, розробки гнучких інструментів залучення інвестицій для інноваційно-технологічного переоснащення (включаючи цифровізацію та "зелений" перехід), а також обґрунтування єдиної архітектури управлінського механізму, побудованої на взаємоузгодженні концептуальних, методологічних, суб'єктно-об'єктних та аналітико-результативних засад розвитку матеріально-технічного потенціалу суб'єктів агробізнесу.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є поглиблення теоретико-методологічних засад управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів її формування й модернізації в умовах сучасних макроекономічних викликів.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких основних завдань:

- ідентифікувати галузеві та інституційні особливості, що впливають на формування системи фінансово-економічного забезпечення МТБ у сільському господарстві;
- узагальнити методологічні підходи до оцінки ефективності управління фінансово-економічним забезпеченням відтворення основних засобів та виробничих потужностей агропідприємств;
- обґрунтувати стратегічні напрями удосконалення управлінського механізму залучення інвестиційних ресурсів для інноваційного оновлення матеріально-технічного потенціалу суб'єктів агробізнесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На сьогодні, важливим аспектом у процесі розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств є доцільність забезпечення її інноваційної спрямованості та орієнтації на тотальну цифровізацію виробничо-господарських бізнес-процесів. Це є важливим не лише, з огляду на невпинний розвиток засади точного землеробства, але й необхідності гарантування належного рівня якості та безпечності аграрної продукції в контексті євроінтеграційних процесів України та лібералізації торговельно-економічних відносин з основними країнами-партнерами в агропромисловому комплексі. Такі тенденції зумовлюють доцільність посилення інтелектуально-кадрової складової в ході розвитку, відтворення та інноваційного оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств.

Надмірна сировинна спрямованість виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств обумовлює доцільність посилення їх переробних потужностей в структурі розвитку матеріально-технічної бази, що формує передумови для зростання частки виробництва аграрної продукції з високою доданою вартістю, збільшення фінансово-економічних надходжень на підприємства, освоєння нових ринків збуту продукції, створення нових робочих місць і зростання податкових відрахувань до бюджетів усіх рівнів. У цьому контексті, важливим є дотримання збалансованого співвідношення власних і залучених потужностей матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств у процесі її розвитку на засадах реалізації механізмів кооперації та інтеграції, насамперед, малих і середніх підприємств. Ефективний розвиток та

збалансоване відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств неможливі без організації належного рівня її сервісного обслуговування, що дозволяє гарантувати її ресурсно-функціональну спроможність та справність на всіх етапах господарського циклу організації аграрного виробництва.

Концептуальні засади розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств представлені на рис. 1.

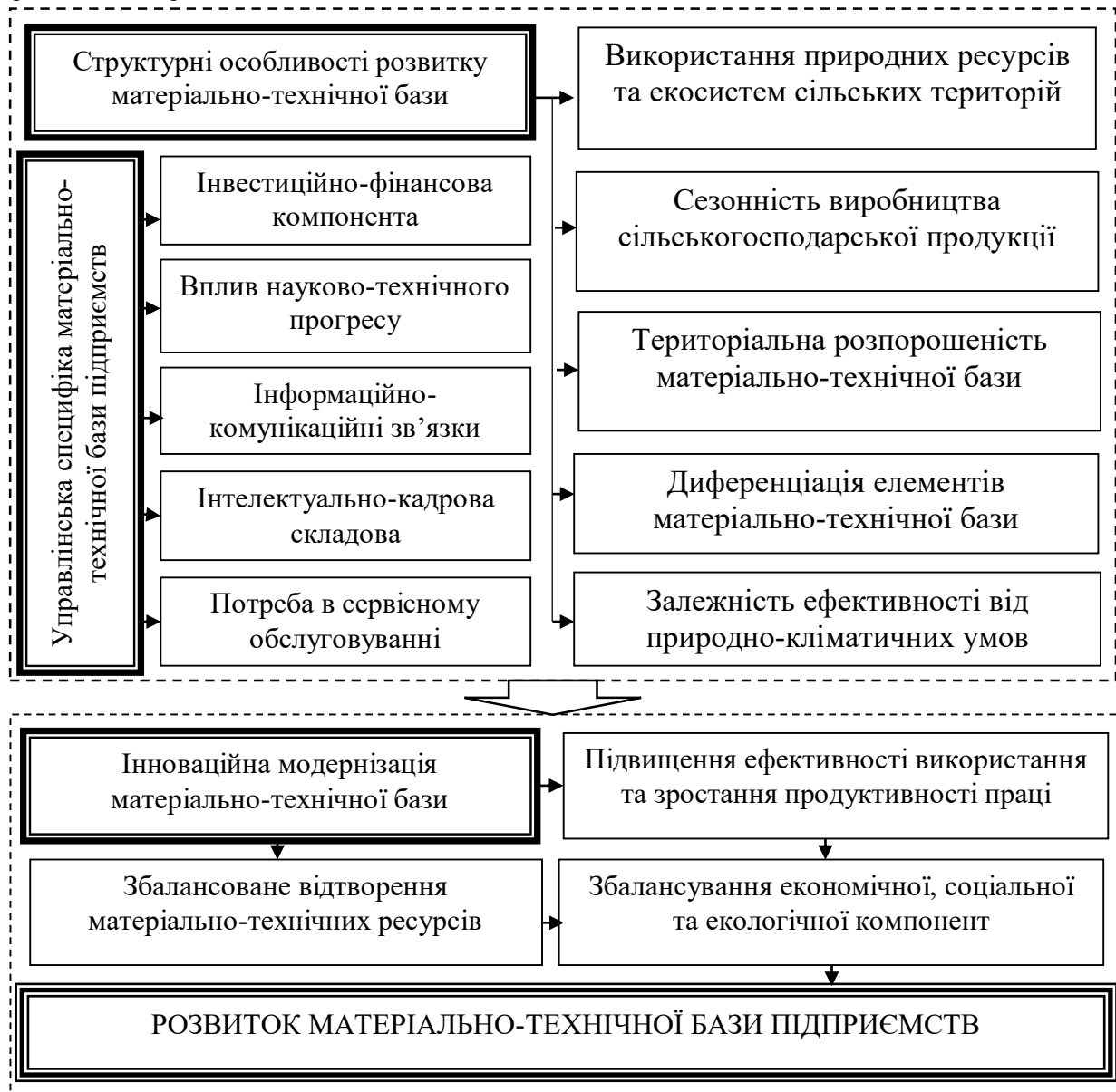

Рис. 1. Концептуальні засади розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств*.

*Джерело: власна розробка.

Важливою специфікою розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств є забезпечення його стратегічної орієнтації на впровадження ресурсно-зберігаючих, ощадних та екологічних технологій в процесі організації аграрного виробництва, що актуалізується не лише з позицій зростання світових цін на енергоносії та сільськогосподарської техніки, яка, зазвичай, є імпортного походження, але й доцільність становлення раціональних засад природокористування, відтворення потенціалу екосистем сільських територій для майбутніх поколінь та зростання ролі органічного землеробства на цільових сегментах світового аграрного ринку.

Таким чином, матеріально-технічна база сільськогосподарських підприємств відіграє стратегічну роль в забезпеченні ефективності розвитку їх виробничо-господарських бізнес-процесів, масштабування аграрного виробництва, забезпечення динамічної конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на цільових сегментах аграрного ринку та становлення засад раціонального природокористування в контексті сталого розвитку підприємств та сільських територій.

Масштаби фінансово-економічного забезпечення сільськогосподарських підприємств і параметри

розвитку їх матеріально-технічної бази є взаємозалежними та взаємопов'язаними: з однієї сторони, фінансово-економічні ресурси є джерелом відтворення та інноваційного оновлення матеріально-технічної бази цих підприємств, а з іншої – остання є передумовою для гарантування ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств, а отже масштабування обсягів надходження фінансово-економічних ресурсів на сільськогосподарські підприємства. Фінансово-економічне забезпечення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств характеризується диверсифікованістю джерел його формування, рівнем системи менеджменту на підприємствах, здатністю своєчасно та у повному обсязі задовольняти господарські потреби виробництва аграрної продукції. Складність управління фінансово-економічним забезпеченням матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств полягає в динамічному характері аграрного виробництва, постійною зміною соціально-економічних умов господарювання та підвищеним рівнем невизначеності прийняття управлінських рішень, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану в країні. Це потребує не лише підвищення рівня оперативності прийняття управлінських рішень у сфері фінансово-економічного забезпечення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, але й формування гнучких адаптивних механізмів управління цим забезпеченням у відповідності до зміни параметрів умов інституційного та ринкового середовища функціонування вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Очевидно, що недосконалість інституційної аграрної матриці та наявність інституційних пасток функціонування вітчизняного АПК посилює дестабілізуючий вплив ризиків і загроз на процеси ефективного розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Суттєвим проблемним аспектом є руйнація об'єктів матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, насамперед, на прифронтових територіях України, що є наслідком ракетних і дронівих атак з боку Російської Федерації на виробничо-господарські потужності вітчизняних підприємств. Це вимагає перегляду усталених підходів до управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, оптимізації їх логістичних потоків і розосередженості матеріально-технічних ресурсів у контексті диверсифікації ризиків господарської діяльності.

Управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств відзначається системністю, ієрархічністю та комплексним характером, адже воно є дотичним, фактично, до всіх стратегічно важливим сфер виробничо-господарської діяльності підприємств. Це обумовлює доцільність формалізації послідовного прийняття управлінських рішень на засадах їх розробки за принципом «знизу-вверх», зменшення невизначеності параметрів господарювання та узгодження стратегічних й тактико-оперативних цілей сільськогосподарських підприємств. Фінансово-економічне забезпечення розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств є каталізатором інноваційної модернізації їх виробничо-господарських потужностей, засобом нарощування масштабів функціонування, інструментарієм диверсифікації ризиків економічної безпеки та механізмом своєчасного реагування на зміну параметрів кон'юнктури розвитку цільових сегментів аграрного ринку. Виробництво сільськогосподарської продукції є складною технологічною сферою господарювання, забезпечення динамічної конкурентоспроможності в межах якої потребує наявності адекватної фінансово-економічної підтримки розвитку операційних бізнес-процесів сільськогосподарських підприємств у відповідності до міжнародних норм і стандартів гарантування якості та безпеки продовольства.

Очевидно, що всі структуризовані підходи до позиціонування сутності фінансово-економічного забезпечення розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств є достатньо обґрунтованими та формалізованими. Це, своєю чергою, дозволяє використовувати окремі концептуальні елементи цих наукових підходів у процесі формування системи управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств і визначення її стратегічних, тактичних і оперативних цілей (рис. 2).

Очевидно, що для управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, як і для будь якої системи менеджменту, характерними є суб'єкти (підприємства, їх організаційні підрозділи, управлінський персонал, фінансово-кредитні та банкові установи, лізингові компанії тощо), об'єкти (фінансово-економічні ресурси, складові матеріально-технічної бази, фінансово-економічні та торговельно-економічні відносини, техніко-технологічні засади господарювання, виробничо-господарські цикли, науково-технічний прогрес та інші) та інформаційно-комунікаційні взаємозв'язки на засадах структуризації інтересів, конфліктного середовища та збалансування мотиваційних механізмів і стимулів у процесі розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств та її інноваційної модернізації.

Теоретико-змістовні характеристики управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств визначаються через призму таких базових критеріїв, як: (1) повнота та достатність наявності фінансово-економічних ресурсів, що можуть бути спрямовані на оновлення, відтворення та інноваційну модернізацію матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств; (2) оперативність та своєчасність прийняття управлінських рішень у сегменті фінансово-економічного забезпечення розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств у контексті гарантування безперебійного характеру процесу виробництва сільськогосподарської

продукції протягом календарного року; (3) збалансованість власних, позикових і залучених фінансово-економічних ресурсів, що спрямовані на потреби розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств з урахуванням стратегічних цілей її інноваційної модернізації та гранично-допустимих значень індикаторів фінансово-економічної та техніко-технологічної безпеки сільськогосподарських підприємств; (4) економічна обґрунтованість та доцільність, що характеризує співвідношення обсягів фінансово-економічних витрат, спрямованих на розвиток матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, із отриманим корисним результатом підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності внаслідок інноваційної модернізації цієї бази; (5) ресурсно-ощадність, що визначає стратегічну спрямованість системи управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств на скорочення обсягів енергетичних витрат, витрат на оплату праці та матеріали, диверсифікацію джерел отримання енергії, у тому числі на засадах зростання частки альтернативних джерел її генерації (енергія сонця, вітру, води тощо); (6) адаптивність управління фінансово-економічним забезпеченням до зміни параметрів умов внутрішнього та зовнішнього середовища розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств на засадах оперативного корегування управлінських бізнес-процесів і реагування на виклики функціонування аграрного ринку; (7) прозорість і гнучкість системи управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, що гарантує справедливий розподіл фінансово-економічних ресурсів та мінімізує ймовірність виникнення ризиків зловживань у процесі освоєння цих ресурсів на потреби оновлення матеріально-технічної бази.

Рис. 2. Цілі управління фінансово-економічним забезпеченням матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств*

*Джерело: власна розробка

Таким чином, структурно-функціональна роль управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств розкривається через призму таких аспектів, як: (1) підсистема менеджменту, функціонування якої спрямоване на безперервний розвиток виробничо-господарських бізнес-процесів сільськогосподарських підприємств, ефективне виробництво аграрної продукції та задоволення потреб та інтересів споживачів на цільових сегментах аграрного ринку; (2) організаційно-економічна надбудова стимулювання процесів інноваційної модернізації матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств та впровадження досягнень науково-технічного прогресу в практику господарювання, що формує перебудови для завоювання та утримання лідерських підприємств на аграрному ринку; (3) управлінський апарат підвищення ефективності використання та розподілу фінансово-економічних ресурсів на матеріально-технічні потреби сільськогосподарських підприємств на засадах оптимізації процесів бюджетування, мінімізації транзакційних витрат та зростання рентабельності виробництва аграрної продукції підприємств.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Матеріально-технічна база є фундаментальною складовою виробничо-господарської діяльності аграрних підприємств, оскільки забезпечує безперервність виробничих процесів, визначає рівень продуктивності праці, ресурсоефективності та технологічної конкурентоспроможності. Її склад охоплює засоби і предмети праці, матеріальні та енергетичні ресурси, техніку, технології, інформаційне забезпечення та інші ресурси, необхідні для виробництва аграрної продукції.

У сучасних умовах розвиток матеріально-технічної бази аграрних підприємств потребує переходу від традиційного відтворення до інноваційної модернізації, цифровізації та впровадження ресурсозберігаючих технологій. Особливого значення набуває орієнтація на точне землеробство, цифрові технології, енергоефективність та екологічність виробництва, що відповідає сучасним тенденціям розвитку аграрного сектору та євроінтеграційним орієнтирам України.

Обґрунтовано, що ефективність розвитку матеріально-технічної бази безпосередньо залежить від якості фінансово-економічного забезпечення. Між фінансовими ресурсами та матеріально-технічним потенціалом існує взаємозалежність: фінансові ресурси забезпечують відтворення і модернізацію технічної бази, а її технологічне оновлення, своєю чергою, створює передумови для підвищення ефективності діяльності та збільшення фінансових результатів підприємства.

Управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази має здійснюватися на системних, адаптивних та комплексних засадах. Важливими є диверсифікація джерел фінансування, оптимальне співвідношення власних, позикових і залучених ресурсів, використання інвестиційних інструментів, державної підтримки, лізингу та інших механізмів фінансування. Водночас управлінські рішення повинні враховувати підвищений рівень ризиків, нестабільність ринкового середовища та наслідки воєнних дій.

Важливим напрямом удосконалення матеріально-технічної бази визначено розвиток переробних потужностей. Посилення переробки сільськогосподарської продукції дає можливість збільшувати частку продукції з високою доданою вартістю, розширювати ринки збуту, створювати додаткові робочі місця та збільшувати фінансові надходження підприємств. Перспективним також є використання механізмів кооперації та інтеграції, особливо для малих і середніх аграрних підприємств.

Запропонована концепція управління передбачає взаємопов'язане врахування структурних, інвестиційно-фінансових, інноваційних, інформаційно-комунікаційних та інтелектуально-кадрових складових. До ключових цілей управління віднесено інноваційну модернізацію потужностей, підвищення ефективності господарювання, забезпечення технологічної конкурентоспроможності, безперервності виробництва, оптимізацію логістичних потоків, зменшення операційних витрат, сервісне обслуговування та збалансування економічної, соціальної й екологічної складових розвитку.

Таким чином, управління фінансово-економічним забезпеченням розвитку матеріально-технічної бази слід розглядати як важливу підсистему загального менеджменту аграрного підприємства та інструмент його інноваційного розвитку. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення практичних методик оцінювання ефективності фінансування модернізації матеріально-технічної бази, визначення оптимального співвідношення джерел фінансування, оцінювання інвестиційних ризиків та формування адаптивних механізмів техніко-технологічного оновлення аграрних підприємств в умовах нестабільного середовища.

Література

1. Boiko V., Lyzak M., Vasylytsiv T., Lupak R., Ohinok S. Financial and economic performance of agricultural enterprises: analysis and policy improvement. *Agricultural and Resource Economics*. 2024. Vol. 10, No. 4. P. 129–155. DOI: [10.51599/are.2024.10.04.06](https://doi.org/10.51599/are.2024.10.04.06).
2. Dzhahirov O. Institutional and functional aspects of clusterization in investment provision of the agricultural sector. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2024. No. 4. P. 431–434. DOI: [10.36887/2415-8453-2024-4-67](https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-67).
3. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : монографія. Київ : KHEU, 2005. 292 с.
4. Боднар О. А., Семенюк А. І. Формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Modern Economics*. 2024. № 44. С. 23–29. [https://doi.org/10.31521/modecon.V44\(2024\)-03](https://doi.org/10.31521/modecon.V44(2024)-03).
5. Дяченко О. П. Економічна сутність, зміст та складові матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. *Agrosvit*. 2015. № 2. С. 19–24. URL: <https://www.agrosvit.info/?n=2&y=2015.agrosvit.info>
6. Економіка сільського господарства / П. П. Руснак, В. В. Жебка, М. М. Рудий, А. А. Чалий ; за ред. П. П. Руснака. Київ : Урожай, 1998. 320 с. dlib.nubip.edu.ua
7. Качан Д. А., Свиноус І. В. Теоретико-методичні підходи до трактування поняття «матеріально-технічна база». *Економіка та держава*. 2018. № 6. С. 33–36. URL: https://www.economy.in.ua/pdf/6_2018.pdf.

8. Лункін В. Дослідження джерел інвестування для розвитку ресурсного потенціалу агропідприємств. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. № 3. С. 381–387. DOI: [10.31891/mdes/2024-13-53](https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-53).
9. Негода Ю., Конюхов Д. Оцінка фінансового забезпечення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2025. № 78. DOI: [10.32782/2524-0072/2025-78-1](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-1).
10. Нечитайло В. Діяльність фермерських господарств України в умовах війни. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 3(50). С. 365–370. DOI: [10.32782/2308-1988/2024-50-54](https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-54).
11. Примак Т. О. Економіка підприємства : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Вікар, 2006. 219 с. ISBN 966-7131-81-5. elibrary.nuft.edu.ua
12. Свиноус І. В., Хахула Б. В., Свиноус Н. І. Інституційне забезпечення інноваційної модернізації технічної бази аграрного сектору України. *Інноваційна економіка*. 2023. № 2. С. 168–175. DOI: [10.37332/2309-1533.2023.2.22](https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.2.22).
13. Строченко Н. І., Ковальова О. М. Ефективність інноваційно-інвестиційного проекту оновлення матеріально-технічної бази аграрного підприємства. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2025. Вип. 23. С. 235–241. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.23.28>. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*
14. Яремчук В. С. Розвиток інвестиційного забезпечення аграрного виробництва України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2024. Вип. 104, ч. 2. С. 83–94. DOI: [10.32782/2415-8240-2024-104-2-83-94](https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-104-2-83-94).

References

1. Boiko, V., Lyzak, M., Vasylytsiv, T., Lupak, R., Ohinok, S. (2024). Financial and economic performance of agricultural enterprises: Analysis and policy improvement. *Agricultural and Resource Economics*. Vol. 10, No. 4. P. 129–155. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.04.06>.
2. Dzhahirov, O. (2024). Institutional and functional aspects of clusterization in investment provision of the agricultural sector. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. No. 4. P. 431–434. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-67>.
3. Andriichuk, V. H. (2005). *Efficiency of agricultural enterprises: Theory, methodology, and analysis* (Monograph). Kyiv: KNEU. 292 p.
4. Bodnar, O. A., Semeniuk, A. I. (2024). Formation of financial resources of agricultural enterprises. *Modern Economics*. No. 44. P. 23–29. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V44\(2024\)-03](https://doi.org/10.31521/modecon.V44(2024)-03).
5. Diachenko, O. P. (2015). Economic essence, content, and components of the material and technical base of agricultural enterprises. *Agrosvit*. No. 2. P. 19–24. URL: <https://www.agrosvit.info/?n=2&v=2015>.
6. Rusnak, P. P., Zhebka, V. V., Rudyi, M. M., Chalyi, A. A. (1998). *Economics of Agriculture* (P. P. Rusnak, Ed.). Kyiv: Urozhai. 320 p.
7. Kachan, D. A., Svyynous, I. V. (2018). Theoretical and methodological approaches to interpreting the concept of the “material and technical base”. *Economy and State*. No. 6. P. 33–36. URL: https://www.economy.in.ua/pdf/6_2018.pdf.
8. Lunkin, V. (2024). Investigation of investment sources for the development of resource potential in agricultural enterprises. *Modeling the Development of the Economic Systems*. No. 3. P. 381–387. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-53>.
9. Nehoda, Yu., Koniukhov, D. (2025). Assessment of financial support for the investment activities of agricultural enterprises. *Economy and Society*. No. 78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-1>.
10. Nechytailo, V. (2024). Activities of Ukrainian farms during the war. *Sustainable Development of Economy*. No. 3(50). P. 365–370. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-54>.
11. Prymak, T. O. (2006). *Economics of the Enterprise* (Textbook, 4th unchanged ed.). Kyiv: Vikar. 219 p. ISBN 966-7131-81-5.
12. Svyynous, I. V., Khakhula, B. V., Svyynous, N. I. (2023). Institutional support for the innovative modernization of the technical base of Ukraine’s agricultural sector. *Innovative Economy*. No. 2. P. 168–175. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.2.22>.
13. Strochenko, N. I., Kovalova, O. M. (2025). Effectiveness of an innovation and investment project for renewing the material and technical base of an agricultural enterprise. *Tavria Scientific Bulletin. Series: Economics*. No. 23. P. 235–241. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.23.28>.
14. Yaremchuk, V. S. (2024). Development of investment support for agricultural production in Ukraine. *Proceedings of Uman National University of Horticulture*. Issue 104, Part 2. P. 83–94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-104-2-83-94>.